

szava glosszája nyomán a moszkvai Új Hang is megemlékezett), azt mondhatjuk, hogy eddigi, még be nem fejezett kutatásaink szerint már a műsorra tűzés eszméjét csírájába fojtották a „szegedi gondolat” hazájának városatyái: nemcsak hogy a műsorra nem került (ahonnan levehették volna), de — mint Herceg Vilmos, a Szegedi Nemzeti Színház örökös tagja velünk közölte — még a szereposztás sem történt meg, a próbák sem kezdődtek el.

A könyv, főleg a szocialista országokban, feltétlenül nagy nemzetközi érdeklődésre tarthat számot. Ezért aligha kívánatos, hogy az orosz nyelvű rezümé olyan sajtó-, de stilisztikai hibákat is tartalmazzon, amilyenekből egy tucatnyi már bosszantó lehet. Francia vagy angol nyelvű rezümé a szélesebb használhatóságát segítené elő.

Az utolsó megjegyzés a kiadónak szól. Az elvégzett munka teljes egészében Lengyel Béláé. Aligha indokolt tehát, hogy nem látjuk a szerző nevét a külső borítón. Az 1400-as példányszám nincs arányban a könyv jelentőségével — szeretnénk ott látni legalábbis minden tanári könyvtárban, a magyar-, az orosz- meg a történelemtanár kezeügyében. Egy egyszerű szorzási művelet azonban meggyőz arról, hogy ez az 1400 példány meg a 75 Ft-os ár miatt is csupán jámbor óhaj marad. Pedig ez a könyv nemcsak a további tudományos kutatók számára jelent nélkülözhetetlen segítséget — legfontosabb adatainak ott a helye mindenütt, ahol tényekre épülő internacionalista nevelés folyik. (*Akadémiai Kiadó, 1964.*)

FENYVESI ISTVÁN

Papp Lajos: ÁRAMLÁSOK

Már első kötete, a *Kikiáltó* megjelenésekor méltán figyeltek fel tehetségére. Sokféle témán próbálgatta friss, kamaszos báju hangját, de a hangvétel eredetisége kétségbevonhatatlan volt. Egyik legfeltehetőbb tulajdonsága a formai eszközök feletti szinte bravúros uralom, a költői nyelv természetes áradása, mely már kezdeti lépéseinél is egészen oldott, minden feszességtől mentes versmondattant alakíthatott ki. A kifejezés játékos könnyedsége ösztönös poétát sejtetett, csak az alaposabb vizsgálat fedhette fel a nagy műveltségű, ihlető tartalmi és formateremtő forrásait a világirodalom sok égtájaról merítő poeta doctust. Fiatal költőknél ritka tájékozottsággal és tudatossággal használja a népköltésztől a legmodernebb technikai eljárásokig terjedő skálán kialakult szerkesztési elveket és formai vívmányokat. A *Kalevala*, a Biblia zsoltárai és az *Énekek éneke*, a magyar népköltészet, Whitman és az expresszionisták, a lorcai, aragoni és éluardi szürrealizmus, a film vágástechnikája és a zenei kompozíció gazdagon és az alkalomhoz, a mondanivalóhoz mért változatossággal merül fel ebben a korában. Ha azonban a sokféle forma mögött valaki az elődök szimpla utánzását, a költői kezdetekre annyira jellemző módon a kapott és felszívott hatások visszhangoztatását vélte volna észrevenni, nagyon tévedett

volna. Eredeti, egyéni, még kissé naiv, az idilli látásmódra hajló, de minden epigonságtól ment költő szólalt meg itt, sokat ígérően. A József Attila fiatalkori expresszionizmusára emlékeztető jóság- és szeretetvágy is inkább saját egyéniségéből fakadt, mint a példára tekintésből.

Első kötetének csaknem kaleidoszkópszerű tematikai és formai gazdagsága, melyben az alkotókedv szesze szabadon élhette ki magát, némi egyszerűsődéssel, de a második kötetben, a *Friss szélben* címűben is megmaradt. Az első két kötet alig egy évnyi időközzel jelent meg, a bennük közreadott versek ugyanannak az alkotói periódusnak termékei, néhány értékes új költemény kivételével a másodikban elsősorban azok jelentek meg, amelyek az elsőből kimaradtak. Ez nem jelentett értékcsökkenést, csak tematikai és hangsúlyeltolódást. Az első kötetben a konszolidáció légkörének megfelelően a tematika minden változatossága ellenére is nagy súlyt kaptak Papp Lajos rokonzenyes és harcos közéleti versei, első alkotói periódusának csaknem minden ilyen témájú költeményét felszívta a *Kikiáltó* címében is aktivitást kifejező kötete. Ezért, ha azon lehetett is vitatkozni, hogy a két kötet ilyen közeles megjelenése indokolt volt-e, a tematikai eltolódásból közéleti költői vénájának elapadására következtető aggodalmaknak nem le-

hetett igazuk. Ugyanakkor egy gazdag és mélyülő tendenciájú, sokhúrú szerelmi költészet kibontakozása nagy nyereséget is jelentett.

Most megjelent kötete, az *Aramlások*, csaknem 3 év távolából követve a *Friss szélben*-t, nagyjában az 1963 végéig írt költeményeit gyűjti csokorba, az *Invokáció* kivételével, melynek hiányát a kötetből fájjalom. Új kötete megjelenését megelőző költői periódusának ugyanis ez az ars poetica-szerű vers egyik legszebb közérdekű hitvallása, s ezért, ha egy antológiában (legújában egy másikban) meg is jelent már, a kötetből sem lett volna szabad kimaradnia. Az új alkotói periódust reprezentáló, ha nem is lezáró kötet megjelenése alkalmával tehát már jogosabbnak érzem a nagy kérdések felvetését: mit sikerült elérnie Papp Lajosnak, s merre halad?

Kétségtelen, hogy sok vonatkozásban gazdagodást, elmélyülést hozott ez a korszaka is, de egyértelmű igent mondani fejlődésére aligha lehet. Az első kötetekre még elég jellemző, az átéltség hiányát a túlbonyolított, mives szerkesztéssel feledtetni akaró verstípus itt már alig egy-két költeményben jelentkezik (pl. *Haláltánc*.) A formában való tetszelgés átadta helyét a mondanivaló pontos kifejezése szolgálátának. Az általános egyszerűsödés, sőt bizonyos fokú klasszicizálódás fejlődésének kedvező állomása. Ugyanakkor a kifejezett érzelmek szubjektív hitele és a lírai elmélyülés csak néhány költeménytípusban esik egybe. Elsősorban szerelmi költészetében, mely egy társra és boldogságra váró lélek mély válságon átjutott kibontakozó bizalmának regényét tükrözi. Nem az *Obsit* pillanatnyi és elkeseredett dühkitörése, hanem a válás időszakában a régi szerelemtől búcsúzó, a párhoz szokott ember magányát kifejező versek az igazán megkapóak, pl. *Válás*, *Mené*, *tekel*, *Búcsú távolodva*. S ez a minden póztól megszabadult szomorú-csendes őszinteségű emberség bontakozik ki sértett és bezárkózó hangulatából az új szerelem hatására, fokozatosan és mély hitelű vallásokban. (Legszebb terméke a *Hívás*.)

A magánélet válságának megrázkódtatása az emberi tragédiák átélésének, más emberek fájdalomaival való szolidaritás útját nyitotta meg költészetében. Korábban az emberiség problémáival foglalkozó gondolati és politikai verseit bizonyos harsányság jellemezte, az átélés hiányát a túldramatizálás igyekezett feledtetni. Ez már témájukból is következett, hisz csaknem kizárólag távoli problémákról, a

gyarmati népek felszabadulási harcáról, vagy az atomkorszak általános fenyegetettségi érzéséről énekelte. Itt is találunk még néhány felületesebb, gyengébb politikai verset, pl. *Gyász*, *emelt fővel*, *Századunk*, *Haláltánc*, *Hét városok*, *Üzenet*, de az emberi együttérzésnek néhány döbbenetesen tömör remeke, a *Heilige Nacht* és az *Ismeretlen katona*, valami gyökeresen újat jelentenek. Ennek a fokozott érzékenységu lírai és egyéni válságkorszaknak azok a formailag kötetlen, az epigrammatikus tömörségű lírai pillanatképek a legjobbjai, melyek az olvasóban távolról Lorca kis szürrealista dalait asszociálják, s melyek Papp Lajos lírájának szerintem eddigi csúcását jelzik (pl. *A lovak kiballagnak a mezőre végül*, *Ejszaka felláznak a szökőkutak*). Ezekben telítődik leginkább közvetlen lírai tartalommal a költészetében oly gyakori műfaj, a helyzetdal. A *Cirkuszban*, a válság mélyén született és reprezentatív-nak szánt gondolati vers viszont még nagyon is áttételesen, a többletéles zenei kifejtés és az asszociációkra kényszerítő bonyolult szimbolika útján bontja ki a közéleti, a rivaldafényben élő ember magányosságának, meg nem értettségének eleményét, sokszor pesszimista vívódásait.

A válság oldódása a fájdalom tragikusabb hangjai után valami rezignáltabb bölcsességnek, a harsányabb érzelmektől való tartózkodásnak állapotába vezet. A magába fordulás görce felenged, a költő fokozatosan a világra tárukozik, s mint a *Szimmetriák*-ban, felfedezi a hétköznapi, az őt közvetlenül körülvevő világ líráját. Majd a családi boldogság kiteljesedése újra megtanítja ujjongani, ismét felhangzanak a fiatal Papp Lajos lírájának legkedvesebb és legfinomabb jellemzői, a végtelen gyengédség és szeretet, az alig érzékelhető lelki rezdülések megjelenítésére is alkalmas nyelvi kifejezésbeli differenciáltság. De a válságból való kibontakozás nyereségei mellett fokozódó veszélyekre is fel kell hívni a figyelmet. Az jó, hogy Papp Lajos ragaszkodik a már egyszer elért magaslatához és csak a személyes átélés hitelével énekel. Jó, hogy az egyszerűséghez, a mindennapok szépségének felfedezéséhez közeledik, elhagyva a kivételes napok koturnusának magaslatát s a gyakran vele járó pózt. De a már költői természetével is együttjáró könnyű kifejező készség, mely korai verseiben is megmutatta a bőbeszédűség és pongyolaság veszélyeit, most, a tudatos egyszerűsögre, sokszor szinte prózaiságra való törekvéssel e veszélyeket csak fokozta. Nemcsak a *Leporelló* tudatosan.

prózaí képeiben, hanem kötött formáiban is megfigyelhetők e csevegés ponyolaságának töltelékszavai. S a hétköznapiok felfedezése sokszor nem lírájának szubjektív átélése, hanem a legjobb esetben valamilyen kifelé forduló epikus magatartás leíró-lajstromozó tevékenysége felé tart, néha pedig megelőgszik az impresszionisztikus zsurnalizmus felületi csillogást megragadó és visszaadó módszerével.

Ennek az alkotói korszaknak tiszta és szép reprezentánsa, ars poeticája az *Oldódó körök*. Vallomása a ma adekvát közéleti költészetéről így hangzik:

És higgyétek el! mert megdöntam,
[hogya ma a sorsunk
más nem lehet, csak ez, ami van, hogy
legyütt élünk.
Kiöregedtek a próféták. Nem lesz itt több
[nagy gyújtogatás!
Mint hasznos lámpák, mi a holnapra
[oktatva égünk.

Nem akarja „semmi-kozmosszá” fújni véges-magát: a mai költők szerinte nem prédikátorok és hadvezérek, hanem okos tanítók, új munkadalok regősei. Szerény, de vonzó vallomás ez: „Élek, mint szerény mesterember, kinek kezéből jó na-

pokon kikerül egy-egy tisztább ének”. Egyéni élete révbeérésével egy időben tehát egy hasznos és csendes, életünket igenlő közéleti líra programját bontotta ki. A szocializmust építő nép világában magát otthon érző költő, aki „ódát zengetni nem tud”, mert „Nem vág ez a műfaj sem alakomhoz, sem hangomhoz, amely igazán halk,” (*Hexameterek*) úgy érzi, megtalálta igazi hangját, s elutasítja magától a népvezér pózát. Anélkül, hogy saját útjából és költői természetétől való elfordulásra akarnám rábírní, azt hiszem, jelenlegi, egyéni boldogságával is összefüggő lírai fejlődési szakaszában újra feltűnik kezdő költészetének egyik gyengesége, melyet akkor még a fiatalság indokolhatott: az idillizálás veszélye. A szocialista társadalom jövő közéleti költészete valószínűleg az ő mostani ideáljához fog hasonlítani, de az ilyen típusú költészet annak legalábbis egyik fő vonala lesz. Ma azonban még esztétikailag magasabb rendűnek és hasznosabbnak érzem a továbbítésre ostromozó, a korai megalégedés ellen perló korunk és fejlődésünk ellentmondásait, feszültségeit mélyebben átélő és visszaadó közéletiséget. (*Tiszatáj—Magvető, 1965.*)

CSETRI LAJOS

VÁSÁRHELYI TANULMÁNYOK

Vásárhely kulturális arca „kívülről” nézve, az országos közvélemény szemében, eléggé egyoldalúnak látszik. Ha a város szellemi teljesítményeiről esik szó, az átlagember a nagy hagyományokkal rendelkező, rangos képzőművészetre gondol. Vásárhely mélyebb, közvetlenebb ismerői azonban jól tudják, hogy ott a szépirodalom, az irodalomtörténet, a helytörténet és a városhoz kapcsolódó témákkal foglalkozó gyakorlati tudományok számos érdemes és eredményes művelője tevékenykedik. A vásárhelyiek egészséges városzeretete, a helybeli szellemi igényesség e területek alkotóit, kutatóit is áthatja. Az elszármazottakkal, akiket erős szálak fűznek a szülővároshoz, s a nem Vásárhelyen élő, de a várost érintő témák feltárásával szívesen foglalkozókkal együtt, az érdeklődők széles körét is ide-számítva, jelentős, súlyos igényt képviselő réteg várta helyben és vidéken egyaránt, hogy a vásárhelyiek a helyismeret terén is rangos életjelt adnak magukról vala-

milyen kiadvány formájában. Mint más városokban is, a fentebb emlegetett ágak munkásai küzdenek leginkább a publikációs lehetőségek hiányával. Ami Szegeden is égetően kellene (a társadalmi és a műszaki-természettudományi közlési fórumot biztosító s évek óta tervezett szemle formájában, mint pl. a Vasi Szemle), az Vásárhelyen ugyanúgy szükséges, ha nem is rendszeres kiadvány, hanem az alkalmi kötetek vagy füzetek megoldási lehetőségei keretében. Elég csak a szomszédos Békés megyében sorra megjelenő, ilyen célú kiadványokra gondolni, hogy azok szükségességét s Szeged és Csongrád megye e tekintetben fennálló, mit tagadjuk, eléggé kedvezőtlen helyzetét, az utóbbi években tapasztalható stagnálást tudomásul vegyük, s mielőbb változtatni próbáljunk rajta.

A Vásárhelyi Tanulmányok megjelenését (bár a benne szereplő versek és reprodukciók tanúsága szerint eredetileg antológia akart lenni, s némi vajúdás után